

HLAVNÍ ARCHITEKT A TVÁŘ MĚSTA

Willem Jan Neutelings

Tento text je zkráceným překladem prezentace předního nizozemského odborníka, kterou přednesl na letošní pražské konferenci Forum 2000. Věnuje se v ní tématu, které je nepochybně i problémem našich měst, totiž neexistenci institutu hlavního architekta se všemi důsledky, které tato skutečnost přináší pro rozvoj měst.

Před 20 lety, v roce 1991, bezprostředně po změně politického režimu, jsem přijel do Prahy jako člen delegace nizozemských architektů, politiků, developerů a urbanistů za účelem výměny myšlenek a zkušeností s českými kolegy. Jedna z případových studií prodáváných na tomto workshopu se zabývala obnovou a zkrášlením Prahy. Praha tehdy byla po čtyřiceti letech v zanedbaném stavu. Mnoho městských bloků potřebovalo obnovit do původní krásy. Byl zde však problém spočívající v tom, že zatímco dříve tyto bloky patřily státu, nyní měl každý z nich více než osmdesát soukromých vlastníků, což byly staré vdovy neochotné investovat do obnovy, nebo nezjistitelní potomci původních majitelů, žijící nyní možná na Novém Zélandě.

Naši čeští kolegové nám položili otázku, jak bychom takový případ potřebné obnovy městského bloku směřující ke zkrášlení obytného prostředí města řešili v Nizozemí. Řekli jsme jim, že v Nizozemí by v zájmu obnovy byly byty nejdříve vyvlastněny a po provedené obnově by lidem, kteří by měli zájem v domech bydlet, byla nabídnuta možnost zpětného odkoupení jejich bytů. Naši čeští kolegové na nás hleděli, jako bychom spadli z Marsu, a odpověděli, že v nové České republice, kde byl právě toho roku zrušen zákon o vyvlastňování, takový postup není možné uplatnit. Tehdy jsem si uvědomil, že krása měst je mj. závislá na křehké rovnováze mezi soukromým a veřejným zájmem a na politické vůli tuto rovnováhu definovat a regulovat.

Mezi budovami na straně jedné a drahými hodinkami, levným spodním prádlem a rychlým občerstvením na straně druhé, existuje významný rozdíl. Pokud nemáte zájem o hodinky, fast food nebo spodní prádlo nabízené na trhu, nebude vám nijak vadit, když si je nekoupíte. V případě budovy však jde o něco úpl-

ně jiného. Každá budova ve městě stojí na ulici ve veřejném prostoru. Budovy, které jsou součástí našeho každodenního života a společně užívaného veřejného prostoru, nelze zrušit ani ignorovat. Každý z nás s nimi musí žít, ať už se nám líbí, či nelíbí.

To znamená, že domy nejsou jen objekty soukromého zájmu, ale jsou vždy součástí kolektivního veřejného zájmu. Soukromá osoba, která je vlastníkem pozemku, si na něm nemůže postavit cokoli, co se jí zlíbí, zatímco ohřát si hotové jídlo či nosit levné spodní prádlo může dle libosti. Soukromý vlastník se tedy ve veřejném zájmu musí podříditi řadě zákonných omezení.

Bylo chybou posledních dvaceti let, že rozvoj měst byl ponechán ve velké míře silám volného trhu. Paradoxem ovšem je, že v případě měst žádný volný trh neexistuje. Existují společnosti vyrábějící auta, existují společnosti vyrábějící letadla, ale neexistují žádné společnosti, které by vyráběly města! Jistě, je mnoho firem, které staví jednotlivé budovy, ale ty ještě nepředstavují celá města. Krása města je dána nikoliv jednotlivými budovami, nýbrž vztahem mezi budovami a kvalitou otevřeného veřejného prostoru mezi nimi. Na tomto vztahu krása města stojí, nebo padá. Uvedu příklad. Na Václavském náměstí v Praze je mnoho krásných, ale i mnoho nevhledných budov, které však ve svém celku vytvářejí proporně vyváženou kompozici světoznámého veřejného prostoru. Ošklivost nebo krása jednotlivých domů na náměstí není důležitá. Pokud by však došlo k rozšíření nebo zdeformování náměstí, nebo by byla odstraněna socha Václava, kvalita urbánního prostoru by se zhroutila a převládla by ošklivost.

Rozvoj měst je tedy možný jen cestou důsledného plánování a regulace prostřednictvím orgánů místní správy

reprezentujících veřejný zájem. Tuto činnost tradičně vykonávaly ve městech úřady územního plánování, jejichž pozice však byla všude v Evropě oslabena, aby mohla být dána přednost volnému trhu. Před válkou a v padesátých a šedesátých letech v mnoha evropských zemích včetně Nizozemí pracovali v úřadech územního plánování jen ti nejlepší architekti, kdežto dnes úřady územního plánování buď nefungují, nebo tam pracují naši méně talentovaní kolegové, kteří nejsou schopni čelit politickému a ekonomickému tlaku, jemuž jsou vystaveni.

Výstavba krásných měst vyžaduje silné vedení vykonávané orgánem jednajícím ve veřejném zájmu, jehož personál tvoří vysoce talentovaní profesionálové s dlouhodobou vizí a mnohem delším mandátem, než mají politici. Je velmi důležité, aby časový horizont plánování byl nejméně 20 let, nikoliv jen čtyři roky volebního období.

Pokud takový orgán ve městě není, nebo nedostane náležitý mandát, není nezávislý, je zkorumpovaný a nemá podporu ze strany politiků, pak dochází k tomu, že na předměstí i v centrech měst rychle vyrůstají blíže neurčené oblasti roztroušené zástavby, o nichž se kriticky a s obavami z dalšího vývoje vyjádřil ve svém úvodním proslovu pan Havel. Politici ani občané by neměli být překvapeni tím, že v našich městech dochází k urbanistickým haváriím podobně jako k živelním pohromám. Koneckonců je to naše chyba. Šerednost je výsledkem toho, že jsme si ne zvolili politiky, kteří by měli vůli podporovat veřejný zájem s cílem výstavby krásných měst.

*Arch. Willem Jan Neutelings
Neutelings Riedijk Architecten
Nizozemsko*

ENGLISH ABSTRACT

The Chief Architect and the Look of the City, by Willem Jan Neutellings

This contribution is an abridged translation of the speech delivered by a prominent Dutch specialist at this year's Forum 2000 conference. It deals with a topic undoubtedly important for Czech towns and cities, namely the non-existence of the institute of the chief architect, with all the consequence it brings to urban development.